

Abraham Tappy

Eind mei 2012 presenteerde Cees Peeters zijn boek *Hollandse horloges van 1580 tot 1790*. Hierin beschrijft hij 160 horloges, vervaardigd door 98 makers. Waarbij de kanttekening mag worden geplaatst dat daarbij in een aantal gevallen door de betrokken uurwerkmaker gebruik werd gemaakt van voornamelijk in Engeland en Frankrijk geproduceerde onderdelen, wat overigens in die tijd zeer gebruikelijk was. Een van deze uurwerkmakers is Abraham Tappy die werkzaam was in Veere en Goes. Peeters maakt daarbij ook melding van een horloge van Tappy dat zich in twee richtingen draaiend laat opwinden. Hiermee bracht hij mij ertoe om een reeds bestaand maar nog niet eerder officieel uitgegeven verhaal over de horlogemaker Abraham Tappy en het horloge met zijn bijzondere opwinding te publiceren.

 P. Andriessen - J.H. Midavaine

Het eerste onderzoek naar de persoon van Tappy dateert al van de jaren 1981 tot 1987. In Britten's *Old clocks and watches and their makers* komt de naam Tappy voor, "Abe Tappy, Totveeren" bracket time-piece, small movement in large mahogany case about 1790.¹

De datering zal uiteindelijk onjuist blijken. Ook Nanne Ottema en Enrico Morpugo noemen in hun boeken de naam van Abra-

ham Tappy, echter zonder jaartal.² Wel is hier de toevoeging 'horloge collectie Schindler Nijmegen'. De horloges van Abraham Tappy die Peeters beschrijft hebben de opvolgende nummers 305 en 306 (Afb. 1a/1b en 2a/2b).³ Ik mocht deze begin jaren negentig van de vorige eeuw reeds bekijken. Zodoende was ook Cees Peeters bekend met het horloge dat ik

Afb. 1: Het horloge genummerd 305.

bezat. Deze is genummerd met 312. En het is het horloge dat in twee richtingen kan worden opgewonden.

Archiefstukken

Bijna dertig jaar na de eerste naspeuringen kwamen met behulp van Jan Midavaine uit Veere nog veel meer informatie uit de archieven van Zeeland naar boven dankzij modernere zoekmethoden. Hierdoor kan nu praktisch een volledig beeld worden geschetst van deze uurwerkmaker. Overigens was dit niet de eerste keer dat er navraag werd gedaan naar Abraham

Tappy en zijn horloge. Naspeuringen in mijn eigen archief maakte duidelijk dat mijn overgrootvader er al meer over wilde weten. In het tijdschrift *Christiaan Huygens* trof ik eigenlijk per toeval in de jaargang van 1908 het onderstaande aan (Afb. 3):

Afb. 3: Ingezonden brief van D.C. Andriessen in *Christiaan Huygens*, vakblad voor uurwerkmakers van 21 maart 1908.

Bergen op Zoom, 17 maart '08.
Waarde Heer Redacteur!

Mag ik U vriendelijk verzoeken onderstaande in ons vakblad *Chr. Huygens* te plaatsen

D.C. ANDRIESSEN.

*Eenigen tijd geleden ben ik in het bezit gekomen van een gedreven Engelsch horloge met cylindergang en datumwijzer op de culotte staat Abr. Tappy met privilege tot Veere en Goes; dit horloge heeft geloof ik een zeldzame toepassing aan de snek, men kan het horloge bij het opwinden vooruit of achteruit draaien 't hindert niet, het wordt toch opgewonden; meerdere H.H. Horlogemakers heb ik het laten zien, doch verklaarden dat zij nimmer een dito gezien hebben, reden waarom ik dit ter kennis breng met de vraag: zijn er vroeger meer geweest? Voor belangstellenden is het gaarne te bezichtigen.'*⁴

Hierop volgt in no. 14 van dit blad het antwoord van de heer J.D. Ketelaar uit Amsterdam (Afb. 4):

Afb. 4: Reactie van J.D. Ketelaar in *Christiaan Huygens*, vakblad voor uurwerkmakers van 28 maart 1908.

Bijzonder opwindstelsel

In het nummer van 21 maart j.l. van dit blad bespreekt de heer D.C. Andriessen van Bergen op Zoom een Engelsch horloge, dat zoowel links als rechts kan worden opgewonden en vraagt of dergelijke er vroeger meer geweest zijn.

Als antwoord moge dienen, dat dit opwindstelsel wel zeldzaam is toegepast, maar dat het bovenaangeduide horloge toch geen unicum is, want op de Uurwerktentoonstelling in 1894 door de vereniging "Christiaan Huygens" te Amsterdam ter gelegenheid van het tienjarig bestaan gehouden, was er ook een ingezonden, dat naar beide kanten kon worden opgewonden. Bedoeld horloge was het eigendom van den heer Meijer, horlogemaker te Zaandam.

Waar ons Museum en Archief van Tijd-

meetkunde nog niet in het bezit is van een dergelijke zeldzaamheid en de heer Andriessen eindigt met de vriendelijke opmerking: "Voor belangstellenden is het gaarne te bezichtigen", noodig ik hem beleefd uit het horloge aan ons museum in bruikleen te geven of ten geschenke aan te bieden."⁵

Hieruit blijkt dat dit horloge dus nu al meer dan een eeuw familiebezit is, wie het voordien bezat is niet meer te achterhalen. Mijn eerste informatie kwam uit het Gemeentearchief van Goes, het Provinciaal Archief van Zeeland in Middelburg onthulde nog meer over Abraham Tappy. In dit archief was vele jaren later nog meer te vinden.

Levensloop Tappy

Abraham Tappy werd in 1735 in Sullens geboren, een klein dorpje in het Zwitserse kanton Vaud in de buurt van Lausanne. Destijds behoorde dit gebied nog tot het Kanton Bern en waren er slechts 13 kantons, nu zijn het er 23. Zijn voorouders kwamen uit de plaatsjes in de regio Sévery en Peney-Le-Jorat. Het moet rond 1754 zijn geweest dat hij samen met zijn broer Jules naar Londen emigreerde. In die tijd trokken redelijk wat Zwitserse mannen weg om als huurling te dienen in het leger van diverse Europese mogendheden. Of dit nu de reden was voor de twee broers om naar Londen te trekken is niet duidelijk. In ieder geval is het aannemelijk dat

Afb. 2: Het horloge genummerd 306.

Abraham zich hier bekwaamde in de nieuwste technieken op het gebied van het uurwerkmaken. In die stad trouwde hij enkele jaren later met Jane Adlard, die een paar jaar jonger was als hij. In Londen werden drie kinderen geboren, Susanna in 1757 of 1758, Thomas in 1759 en François in 1761. Vermoedelijk verruilde het gezin in 1763 de Engelse hoofdstad voor het Zeeuwse Veere, waar Abraham waarschijnlijk nog datzelfde jaar het kleine huisje op de Markt kocht, dat op 13 maart 1776 tegelijk met zijn winkel bij opbod werd verkocht. Omdat de koop nergens staat geregistreerd en ook de verkoop hier toe geen aanknopingspunten biedt, is niet meer te achterhalen waar het stond en van wie hij het heeft gekocht. Dat Abraham zich in deze toen nog bloeiende koopstad vestigde is niet zo verwonderlijk. Omdat er regelmatig schepen uit Engeland afmeerden, zal hij hier voet op Hollandse bodem hebben gezet. In tegenstelling tot andere grote steden op Walcheren was er nog geen klokkenmakerswinkel, de stad telde een paar duizend inwoners en hij trof er veel landgenoten aan die daar in garnizoen lagen. Kortom, voor Abraham een ideale plek om een winkel te beginnen.

Poorter van Veere

Het ging Abraham in Veere aardig voor de wind, in 1765 werd zijn zoon Wigman

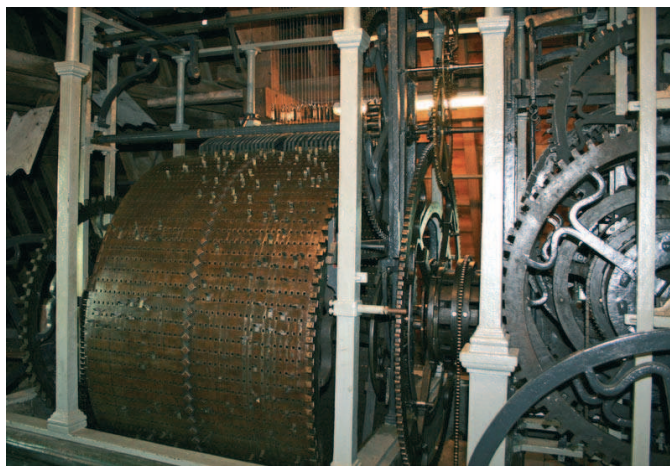

Tappy geboren die op 21 juli in de Engelse kerk werd gedoopt. Op 23 april 1766 kocht hij voor veertig pond Vlaams het huis 'Den gouden Appel'. Het stond op de Markt als één na laatste voor de Vuilstraat, komend vanaf de Kaai. In de 19de eeuw is het gesloopt en nu staat er een huis met een tuitgevel behorend bij huisnummer 14. Op deze eerste klas locatie begon hij een winkel met werkplaats, terwijl zijn gezin in het andere huis bleef wonen. Hier

werd in datzelfde jaar ook dochter Maria geboren. Zijn winkel vlak bij het stadhuis, waar de edel achtbare heren van het stadsbestuur dagelijks vele malen in- en uitgingen, zal niet onopgemerkt zijn gebleven, en één van hen zal hem erop geattendeerd hebben dat hij poorter van Veere moest zijn en lid van het smidsgilde om hier zijn beroep te mogen uitoefenen. Daarom ging Abraham op 20 september van dat jaar tijdens de vergadering van het stadsbestuur naar het stadhuis, en hij vroeg de dienstdoende magistraat of hij poorter van de stad mocht worden. Om poorter te mogen worden diende men dit persoonlijk te verzoeken. In de acte is het als volgt beschreven: ‘Op het verzoek van Abraham Tappij geboortig uit Switserland oud 31 jaren, heden bij requeste gedaan, is na deliberatie goedgevonden en verstaan den suppliant tot borger dezer stad aan te nemen, mits betalende de recognitie en doende den gewonen eed die hij nog staande de vergadering heeft afgelegd.’⁶ Diezelfde dag werd hij als nieuwe inwoner in het poortersboek ingeschreven: ‘Abraham Tappij geboortig uit Zwitserland oud 31 jaren, is heden als borger aangenomen en heeft staande de vergadering den eed gepresteerd op den 20e september 1766.’⁷ Dankzij deze vermelding werd het geboortjaar van Abraham Tappij en land van herkomst duidelijk. Precies een week later verscheen hij weer in de vergadering, ditmaal met het verzoek om geen accijnzen te hoeven betalen, zodat hij met horlogemakers uit naburige steden zou kunnen concurreren. Omdat de stad zijn burgers graag beschermde, ging het stadsbestuur ook hiermee akkoord.⁸

Reparatie stadhuisuurwerk

Nog hetzelfde jaar werd Abraham in de maanden november en december door het stadsbestuur onder leiding van burgemeester De Vriend en burgemeester Nebbens verzocht toezicht te houden op een reparatie van het uurwerk in de Veerse stadhuisstoren. In de herfst bleek het niet

Afb. 5: De speeltrommels van het stadhuis te Veere.

goed meer te functioneren en het automatische spel had het begeven (afb. 5). De klokopwinder en meestersmid Johan Christiaan Sichner stelde op verzoek van het stadsbestuur een onderzoek in naar de oorzaak en maakte een begroting voor herstel. Voor fl. 86,- zou hij het uurwerk zo kunnen repareren dat de uur- en halfsuurklok weer te horen zouden zijn en een algehele opknapbeurt begrootte hij op fl. 364,-. Het stadsbestuur koos voor het laatste en besloot in zijn vergadering van 13 december 1766 Abraham Tappij tot opzichter te benoemen.⁹ Deze beslissing viel echter verkeerd bij de smid, die liet weten ‘dat hij sig onder geen commando kan begeven als sig selven genoeg in staat kennende’. Het stadsbestuur week niet van zijn standpunt en besliste dat hij het werk alleen onder toezicht en op aanwijzingen van Abraham Tappij mocht doen.¹⁰ Doch ook de klokkenmaker bleek niet blij met de houding van Sichner te zijn en een

week later liet hij weten van het toezicht af te zien omdat het in zijn nadeel zou zijn als het stadsuurwerk door onkunde of om andere redenen door de klokopwinder verknoeid zou worden.¹¹ Ook op herhaald verzoek bleef Abraham weigeren, waarna Sichner het werk werd gegund op voorwaarde dat hij het uurwerk een jaar lang in goede staat zou moeten houden en voor de kosten op zou komen draaien als het door zijn toedoen niet goed zou werken en door een ander

gerepareerd zou moeten worden.¹² Gelukkig is het allemaal goed gekomen en konden de Veerenaren in januari van het jaar daarop weer zien en horen hoe laat het was. In het jaar 1767 werd Abraham Tappij lid van het Handbogenhof (Schuttersgilde), hier was bijvoorbeeld ook Burgemeester Nebbens, notaris Halffman, en John Gregorie lid van. Deze laatste komt na de dood van Tappij nog in beeld.

Goes

Na vijf jaar in Veere werkzaam te zijn geweest vroeg Abraham op 25 juni 1768 het stadsbestuur octrooi om voor dertig jaar als enige in de stad het vak van horlogemaker te mogen uitoefenen. De magistraat ging hiermee akkoord en zijn toekomst was hiermee zeker gesteld.¹³ Doch Abraham was ambitieus en nauwelijks een maand later, op 30 juli, liet hij zich als poorter van Goes inschrijven om ook aldaar een winkel te kunnen vestigen.

Afb. 6: Het dorpje Sullens rond 1960. Op een enkel gebouw na zijn de meeste huizen en boerderijen in de dorpskern te dateren uit de 17de eeuw met latere toevoegingen uit de 18de en 19de eeuw. De kerk werd in 1712/13 opgetrokken. De zolder van de kerk diende tevens als graanschuur.

In de akte is het navolgende te lezen:

‘Raad den 30 juli 1768

Extract, Abraham Tapij geboortig van Zullern in de Bailliage Morgé, Canton van Bern in Zwitserland tot burger der stad geadmitteerd zijnde, heeft de eed daartoe staande gepracticeerd en afgelegd.’¹⁴

Geboorteplaats Tappy

Dankzij deze akte werd ook iets meer duidelijk over de geboorteplaats van Abraham Tappy, zowel de plaats als de streek-aanduiding waren echter op de Zwitserse kaart niet te vinden. Alleen “Canton van Bern” was een extra zekerheid dat Zwitserland het geboorteland was.

Dankzij de medewerking van het internationale uurwerkmuseum in La Chaux-de-Fonds en de heer Pierre Arnould uurwerkmaker (pendulier) in Biel werd duidelijk dat de geboorteplaats Sullens was, dat destijds nog een deel van het Kanton Bern was (Afb. 6a/6b). De toenmalige ambtenaar in Goes had van de S een Z gemaakt, ook het einde van de plaatsnaam was niet helemaal duidelijk geschreven. Door correspondentie met de gemeentesecretaris van Sullens werd het laatste tipje van de sluier opgelicht, het woordje bailliage, baillage of bailliages waarvan niemand de betekening kon geven, bleek een tot de negentiende eeuw gebruikt woord te zijn: bailliage. Een bailliage was een gebiedsdeel of district, en de gouverneur van zo’n district was de bailli, in het Nederlands kennen wij bijvoorbeeld de oude titel van baljuw.

Lid smidsgilde

Nadat Tappy zich in Goes had ingeschre-

ven werd hij half jaar later in die stad na het afleggen van een proef als horlogemaker tot het smidsgilde toegelaten en van het stadsbestuur kreeg hij octrooi om zijn leven lang naast de al gevestigde horlogemaker Pieter de Zage zijn beroep te mogen uitoefenen.^{xv} Van dit smedengilde en de af te leggen proef is ook nog een en ander bekend. Het gecombineerde smedengilde vertegenwoordigde de volgende beroepen: de slotenmakers, hoefsmeden, goudsmeden, zilversmeden, glazenmakers, tinnegieters, loodgieters, horlogemakers, koperslagers en blikslagers.

De af te leggen proef had plaats in de winkel van de deken die het verkozen ambacht in het bestuur vertegenwoordigde en moest tot volle tevredenheid van de dekens van het gilde geschieden. De horlogemakers moesten als proef een schakelrad maken voor een torenhorloge van ijzer, en een voor een zak- of huishorloge van koper.

Ook moest men de reformatorische godsdienst zijn toegedaan, hierop was echter een uitzondering wanneer men geboren en getogen was binnen Goes.

Oeul de Boeuf

In het rekeningenboek van Goes van het jaar 1772 komt ook de naam van Tappy voor, ‘Mons Abraham Tappy Wegens leverantie van een Oeul de Boeuf met een koperen rand per ordon-...4 pond 13.’¹⁶ Ogenschijnlijk lijkt dit berichtje niet zo belangrijk. wat hieruit wel naar voren komt is de benaming “Oeul de Boeuf” (Koeienoog) voor een klok. Deze was dus al in 1772 gebruikelijk. Meestal denken

we bij dit soort klokken aan modellen van een eeuw later.

Het gezin bleef in Veere wonen en Abraham reisde heen en weer tussen beide steden, waar hij dan beurtelings enige tijd verbleef. Tijdens zijn afwezigheid trouwde hij de winkel toe aan een ervaren knecht. Bij dat heen en weer reizen tussen Veere en Goes moeten we wel bedenken dat dit in die tijd nog per boot moest, immers Zeeland bestond toen nog uit verschillende eilanden.

Diefstal horloges

In december 1769 nam Abraham in zijn Veerse winkel Jacobus Kroon als nieuwe knecht in dienst. Volgens eigen zeggen was hij in Amsterdam geboren en had in Rotterdam als horlogemaker gewerkt. Op de dagen dat Abraham de stad uit was, paste hij op de winkel en repareerde de horloges van de klanten. Dit ging goed totdat Abraham in juni 1770 in Goes plots het bericht kreeg dat zijn knecht met de noorderzon vertrokken was. Onmiddellijk keerde hij naar Veere terug, waar hij tot zijn grote ontsteltenis bemerkte dat niet alleen zijn knecht er vandoor was, maar dat ook verschillende horloges waren verdwenen. Het betrof het horloge met dubbele gouden kast en dito wijzerplaat van Pieter Tuijn uit Middelburg en het zilveren horloge van Marinus Bakker van de hofstede Vogelgevang aan de Gapingseweg bij Veere. Toen Abraham met de beurtschipper naar Goes was vertrokken, lagen beide horloges nog in de winkel. Verder miste hij het zilveren horloge van Smart Tennent, een zelfde soort horloge van notaris Van den Dorpe en een pinsbek met gouden wijzerplaat van de heer Holtzey uit Middelburg, die Jacobus ter reparatie had aangenomen. Pas na enige dagen werd duidelijk dat de knecht ook de zilveren horloges van een wachtmeester en een schoenmaker uit het regiment Zwitsers van generaal Bouquet, dat in Veere in garnizoen lag, had meegenomen. Abraham had ze niet gemist omdat Jacobus verzuimd had ze in te boeken.

Onbetrouwbare knecht

Op hun woord getuigden de gedupeerden dat ze de horloges aan de knecht ter reparatie hadden gegeven en niet hadden teruggekregen. Later ontdekte Abraham dat Jacobus ook een schakelradknipper uit de winkel had meegenomen, een blauwe mantel en wat geld dat hij hem ter leen had gegeven. Na in verschillende plaatsen navraag te hebben gedaan, kwam Abra-

ham erachter dat Jacobus Kroon als onbetrouwbaar te boek stond. Zijn werkelijke naam was Jacobus Knor en in 1767 had hij in Den Briel op dezelfde wijze een horlogemaker in de steek gelaten en beroofd. In de kranten was toen voor hem gewaar-schuwd en had zijn signalement gestaan. Vanwege een eventueel proces tegen Jacobus bij de vierschaar in Veere, liet Abraham op 10 april 1771 bij notaris Halffman in aanwezigheid van de baljuw een verklaring opmaken.¹⁷ Opmerkelijk is dat Jacobus er alleen met ter reparatie gebrachte horloges vandoor ging. De nieuwe lagen waarschijnlijk in een afgesloten kast waarvan alleen Abrahams vrouw de sleutel had.

Nog een horloge

Uiteindelijk bleek Jacobus Knor nog een horloge ontvreemd te hebben. Het was van de blikslager en koopman Pieter Voet uit Veere. Op 4 juni 1771 liet deze bij notaris Halffman in aanwezigheid van de baljuw een verklaring opmaken.¹⁸ Hierin getuigde hij hoe Abrahams knecht samen met een muzikant uit het Zwitserse bataljon van generaal Bouquet, dat toen in Veere in garnizoen was gelegen en inmiddels naar Grave was vertrokken, op 25 juni 1770 bij hem in de zaak was gekomen. Jacobus vroeg toen om een viool, maar het instrument dat hij hem liet zien vond hij te duur en de onderhandelingen liepen op niets uit. Pieter gaf hem twee dagen de tijd om over het aanbod na te denken. De volgende dag kwam hij echter al terug en deed het voorstel in ruil voor de viool het horloge van Pieter te repareren en het een jaar lang voor zijn rekening te onderhouden. Hiermee ging Pieter akkoord en hij overhandigde hem het horloge. Hij wilde ook de viool geven, maar Jacobus zei dat hij die pas wilde hebben als het horloge gerepareerd zou zijn. Tot zijn grote verbazing hoorde Pieter enige dagen later dat Jacobus uit de stad was vertrokken zonder hem het horloge te hebben teruggegeven. Toen hij bijna een jaar later bij de notaris zijn verklaring aflegde, was het nog steeds niet in zijn bezit. De Veerse justitie, die na de afgelegde verklaringen naar Jacobus op zoek was gegaan, had hem ondanks advertenties in de kranten in december 1772 nog steeds niet gevonden en we kunnen er wel van uitgaan dat dat daarna ook nooit meer is geschied.

De loterij

Op 16 mei 1772 behandelde het stadsbe-

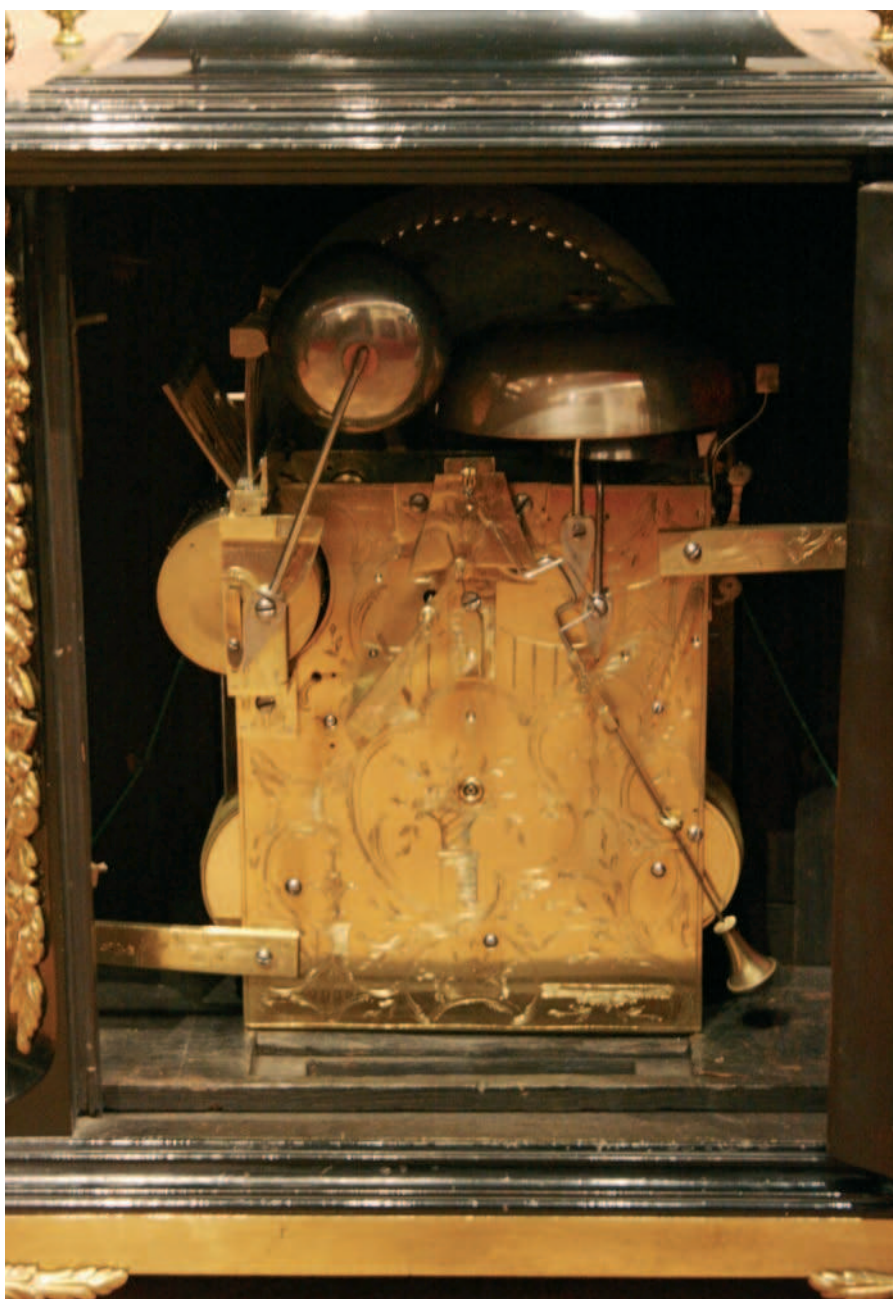
Afb. 7: Tafelklok met speelwerk van Abraham Tappy, Museum Speelklok Utrecht.

stuur van Veere een rekest waarin Abraham meedeelt 'dat hij voorneme[n]s is te presenteren een partij staande tafel- en sak-horlogien bij forme van loterij'.¹⁹ Na overleg kreeg hij nog diezelfde dag vergunning. Een dergelijke loterij was in die tijd niet ongebruikelijk, maar waarom deed hij dit? Liep de zaak niet goed meer? Trokken de crediteuren aan zijn jasje? Ging hij de winkel in Veere sluiten? Het zijn vragen waar we geen antwoord op kunnen krijgen. In ieder geval hield Abraham grote opruiming, maar zó, dat hij voor iedere klok een goede prijs zou krijgen. De loterij werd gepland op zaterdag 3 juli en de te winnen prijzen omschreef hij als 'Engelsche als Fransche staande-tafel- en zak-horologien gemaakt van de eerste

meesters'. De hoofdprijs was een 'een spelende tafel horologie' ter waarde van fl 550,-. De tweede prijs een gouden repetitiehorige (fl. 480,-), de derde een staand speelhorloge (fl. 370,-), de vierde een tafelspeelhorloge (fl. 280,-) en de vijfde en zesde een Franse pendule (fl. 210,- en fl. 160,-). Vervolgens zes gouden horloges variërend in prijs van fl. 150,- tot fl. 63,- en achttien zilveren horloges tussen fl. 59,10 en fl. 24,-. In totaal werden driehonderd loten á fl. 12,- per stuk verkocht.

Hoofdprijs tafclklok?

Dat Abraham de loterij op 3 juli hield was niet zo verwonderlijk. Die dag begon namelijk de kermis of jaarmarkt in Veere, die ieder jaar in de eerste week van juli

Afb. 7b

gehouden werd. Naar verwachting was er dan veel publiek in de stad. In de Middelburgsche Courant van 2 juli maakte hij bekend dat de dag erna de loterij om tien uur in de Campveerse Toren een aanvang zou nemen. Aardig is te lezen hoe deze in zijn werking ging. Twee dagen van tevoren hadden notaris Halfman en Isaak Roblijn, 'gesworen clerq ter griffie dezer stad', de briefjes met de nummers, prijzen en nieten gecontroleerd, waarna ze werden opgerold en gelakt. Daarna werden ze in twee laden in een kastje gelegd dat door de notaris werd verzegeld. Op de dag van de loterij werden de zegels door de notaris verbroken en de briefjes in twee trommels gestopt. In de ene de nummerbriefjes en in de andere die waarop de prijzen en nieten

Afb. 7c

stonden genoteerd. Bij aanvang van de loterij werden de trommels enige malen gedraaid en vervolgens trokken twee kinderen uit het weeshuis onder toezien oog van Isaak Roblijn de briefjes. Deze werden door de stadsomroeper Willem van Kalker

en de deurwaarder Jan Klop van Hedickhuijsen voorgelezen. Telkens nadat vijftig nummers waren getrokken, werden de trommels opnieuw enige keren gedraaid. Al op het eind van de morgen ging de hoofdprijs eruit. Tussen de middag werd een pauze ingelast en verzegelde de notaris met twee zegels de deur van het vertrek waarin de loterij werd gehouden. 's Middags ging men weer door, waarbij voor de trekking van de laatste vijftig nummers de trommels nog een keer extra werden gedraaid. Na afloop kon Abraham terugzien op een geslaagde loterij, die hem bruto fl. 3600,- had opgeleverd.²⁰ Mogelijk behoort de tafelklok die in de collectie van het Museum Speelklok te vinden is tot een van de klokken uit deze loterij, misschien was deze klok wel de hoofdprijs (Afb. 7a, 7b, 7c).

Overlijden Tappy

Half september 1773 trok een begrafenisstoet door de straten van Goes. Vermoedelijk gedragen door de gildebroeders van het smidsgilde werd de kist met het stoffelijk overschot van Abraham naar de Nederkerk gebracht. Daar hadden de nabestaanden kort na zijn overlijden in het koor een graf gekocht. Ook lieten ze gedurende een half uur op de dag van de begrafenis de klok luiden. Omdat Abraham als 'rijke stinker' werd begraven, hing daar natuurlijk een behoorlijk prijskaartje aan. Aan het kerkbestuur moest de familie voor het kopen van het graf, het openen ervan, het luiden van de klok en gebruik van de baar en de pel, die bestemd was voor het begraven in de kerk en op het kerkhof, in totaal £ 9:5:4 groten Vlaams betalen.²¹ Daarbij kwamen nog de kosten van de kist, de lijkbedden en de gebruikelijke uitgebreide maaltijd, waarvan we de prijs niet weten. Al met al liep de begrafenis behoorlijk in de papieren. Omtrent de datum van de verhuizing van het gezin naar Goes tasten we in het duister, maar omdat de huisschatting (onroerendgoedbelasting) over de twee huizen in Veere over 1773 niet meer is betaald, zal dit kort na Abrahams overlijden hebben plaatsgevonden.

Erfenis

Meer dan een jaar na zijn dood verscheen op 5 november 1774 in de Middelburgsche Courant een advertentie met de tekst: 'Alle die geene, die iets te pretendeeren hebben van of schuldig zyn aan den boedel van wylen ABRAM TAPPY, horologiemaker tot Veere en Goes, die adresseere

zig, zoo spoedig doenlyk, aan het Comptoir van de Heer John Gregorie, á Veere'. De Schotse koopman John Gregorie bezat samen met zijn broer David een rederij in Veere en trad op namens de gezamenlijke crediteuren. Hij sprak zowel Engels als Nederlands. De firma voer naar alle Europese landen en nam ook deel aan de driehoekshandel van de WIC. Mogelijk is Abraham als passagier met de schepen meegereisd om in het buitenland klokken en horloges in te kopen of liet ze op bestelling overkomen. Op 13 maart 1776 liet John Gregorie beide huizen op de Markt in Veere bij opbod verkopen.²² De andere waardevolle spullen werden in Goes onder de hamer gebracht.

Meer schulden dan baten

Bij de inschrijving van Abrahams kinderen op 1 november 1776 in de weeskamer van Goes verklaarde zijn vrouw dat hij meer schulden dan baten had nagelaten.²³ Als blijk hiervan toonde ze de weesmeesters een contract dat tussen haar en haar crediteuren was aangegaan. Hieruit bleek dat de verkoop van alle goederen samen £ 2356:5:0 gr. Vlaams had opgebracht. Dit bedrag was vervolgens onder de crediteuren verdeeld, waarmee ze genoeg hadden genomen. Helaas was het haar daardoor niet mogelijk de kinderen Thomas, François, Wigtman, Maria, en Abraham hun in het testament beschreven legitime portie te geven. Met de belofte dat ze ze behoorlijk zou opvoeden en laten onderwijzen, was voor de weeskamer de kous af. In dit testament komt de naam van de in Londen geboren Suzanna niet meer voor, dat had dan ook wel zijn reden.

Susanna Tappy

Tijdens de kermis in de eerste week van juli 1775 kwam de 17-jarige Susanna Tappy onverwachts in Veere aan. Haar aanwezigheid werd opgemerkt door Jean Bricheau, predikant van de Waalse kerk, die een goede bekende van de familie was. Hij was getuige geweest toen Susanna's ouders op 7 april 1769 bij notaris Halffman hun testament lieten opmaken. Omdat Susanna 's nachts buiten sliep, bracht hij haar bij de kleermaker William Scot, waar ze kon overnachten. Omdat ze zei dat haar moeder niet wist dat ze in Veere was, schreef hij haar een brief. Tot zijn grote verbazing schreef deze echter terug 'dat zij van huis zijnde van huis moet blijven en geresolveert is haer niet meer te ontvangen'.²⁴ Omdat de predikant met deze afwijzing geen raad wist, schakelde

hij de Veerse justitie in. Voor de leden van dit college werd de brief van Susanna's moeder, die in het Engels was geschreven, in het Nederlands vertaald, zodat ieder precies wist waar het om ging. De vier-schaar besliste dat het de taak van de moeder was om haar nog minderjarige dochter op te voeden en schreef een brief aan baljuw, burgemeesters en schepenen in Goes met de mededeling 'dat deselve in den ouderdom van maer 17 jaeren aan zig selven overgelaten het te vreesen is tot ondeugd zal vervallen en bizonder hier in Walcheren, waer door veel militie de verleiding van jonge dochters meer dan elders is, goedgevonden hebben, deselve Susanna Tappy met den beurtschipper op morgen van hier op U Ed. Achtb. stad vaerende, mede te senden'.

Zo werd het meisje de volgende dag door een gerechtsbode bij de beurtschipper op Goes afgeleverd, die haar weer naar haar woonplaats terug moest brengen. Wat er uiteindelijk van Susanna is terechtgekomen, is niet bekend, aangezien ze dus niet meer in de weeskamer in Goes werd ingeschreven. We kunnen wel de conclusie trekken dat ze ondanks de bemoeienissen van de rechtbank thuis niet meer welkom was.

Nalenschap broer Jules

In het begin van het roerige jaar 1810, toen delen van Zeeland inmiddels bij Frankrijk waren ingelijfd, kwam er in de Zeeuwse hoofdstad een brief uit Engeland met de mededeling dat men op zoek was naar Abraham Tappy, geboren in Sullens in het Zwitserse kanton Vaud, die zich al vele jaren geleden in Zeeland had gevestigd. Het kanton Vaud voorheen kanton Bern ontstond in 1798.

Zijn broer Jules was overleden en had, in zijn op 1 september 1785 bij de Court of Canterbury gemaakte testament, Abraham als erfgenaam aangewezen. In de chaos ontstaan na de inlijving, is de brief helaas verloren gegaan. In de Middelburgsche Courant van 14 april verscheen een oproep waarin personen die meenden recht op deze nalenschap te hebben zich konden melden bij de onderprefectuur van het arrondissement om aldaar de gevorderde bewijzen te doen. Het duurde enige tijd, maar in juni schreef notaris Boom uit Zierikzee dat zich bij hem twee nabestaanden hadden gemeld.²⁵ Het waren Abraham jr. en de vrouw van zijn overleden broer Wigtman, neven van de overleden Jules. Opmerkelijk is dat in de brief met geen woord over hun moeder Jane Adlard wordt gerept, die toen ook in

Zierikzee woonde. Waarschijnlijk voelde ze zich te oud voor deze rompslomp.

Patriot

Zoals uit het bovenstaande blijkt, was de familie Tappy vanuit Goes naar Zierikzee verhuisd. Waarschijnlijk heeft dit plaatsgevonden kort na het bezoek van de Prins van Oranje aan Goes op dinsdag 11 en woensdag 12 juli 1787 waarbij de patriotten relletjes hadden veroorzaakt. Abraham Tappy, net 19 jaar oud, was zijn vader als horlogemaker in deze stad opgevolgd, en had tijdens dat bezoek overduidelijk kleur bekend door het dragen van de zwarte patriottenkokarde, wat hem niet in dank was afgenomen.²⁶ Bij wie Abraham Tappy zijn opleiding als horlogemaker had gehad is niet duidelijk.

In Zierikzee trouwde Wigtman op 26 oktober 1788 met Hendrina Kooman en werd bakker in de St. Domesstraat.²⁷ Wigtman overleed op 26 juli 1809 en zijn moeder Jane Adlard op 80-jarige leeftijd op 20 november 1818, beiden in Zierikzee.²⁸

Derde generatie

Abraham junior trouwde op 6 oktober 1790 met Teuntje Verhoek²⁹ en zette zijn klokkenwinkel voort in de Korte St. Jansstraat. In het leven van Abraham kwam plots een wending toen in 1807 zijn vrouw overleed en hij achterbleef met vijf nog jonge kinderen. Hij sloot de winkel, bracht de kinderen onder in het weeshuis en ging bij het leger.³⁰ Daar klom hij op tot de rang van korporaal. Op 19 december 1811 overleed (sneuvelde?) hij als kanonnier in Goedereede.³¹ Zijn jongste zoon Jacobus volgde hem later als derde generatie in Zeeland als horlogemaker op. Op oudere leeftijd veranderde hij van baan en werd commies bij de directe belastingen in Eede. Intussen was zijn achternaam veranderd in Tappij-Gielen. Dit bij Koninklijk Besluit van 17 juni 1826 op verzoek van zijn pleegvader Petrus Gielen uit het weeshuis van Zierikzee, waar hij zijn jeugd had doorgebracht.³² Vermoedelijk had Petrus Gielen een hele goede band met de kinderen Tappij. Deze toevoeging Gielen aan de naam Tappij maakt deze naam dan ook werkelijk uniek, alle thans levende personen met achternaam Tappij-Gielen stammen dus af van de uurwerkmaker Abraham Tappy die in Sullens geboren werd.

Eenmaal andermaal

Van Abraham Tappy waren dus inmiddels

officieel drie horloges en een klok bekend. Uiteindelijk bleek dat er nog een horloge van Abraham Tappy bekend was. Na afloop van de opname “Eenmaal andermaal” in 1992 in het Markiezenhof te Bergen op Zoom liet ik Jaap Zeeman als expert van het veilinghuis Glerum het in mijn bezit zijnde horloge weer eens zien. Als conservator van het toen nog in Utrecht gevestigde klokkenmuseum had hij het ruim twintig jaar daarvoor ook al eens in handen gehad, met mijn bezoek als vakschoolleerling aan het Museum. Hij reageerde nogal verbaasd en wist me met stelligheid te verzekeren dat onlangs een dergelijk horloge bij Glerum was geveild. Hij dacht zelfs eerst dat het om hetzelfde horloge ging. Het bedoelde horloge was ook gesigneerd met de naam van Abraham Tappy en kon ook in twee richtingen opgewonden worden. Van de heer Zeeman ontving ik een afdruk van deze veilingcatalogus van de veiling op 18 en 19 juni 1991. Bij het veilingnummer 1399 betreffende het horloge van Abraham Tappy staat het aldus:

1399 Een zilveren spilhorloge 2e kwart 18e eeuw,

Gesigneerd ABR(aham) TAPPY MET PRIVILEGEN

TOT VEERE EN GOES. De wit email wijzerplaat met binnen

de Romeinse uurscijfers een datumring. Datumaanwijzing d.m.v. een wijzer.

Gaand werk met spilgang en snek. Op de overkast vaag een monogram.

Ø 47 mm

A silver verge-watch with date, by ABR.M TAPPY

DFL.2500,- - 3.000,-

Ernstige fout

Helaas zijn bij de gegevens in de catalogus enkele zaken weggelaten waarvan er een als een ernstige fout moet worden aangemerkt. Ten eerste is een uurwerknummer niet vermeld, veel ernstiger is de tweede weglating dat aangeeft dat het horloge in twee richtingen kan worden opgewonden, wat voor een eventuele koper het horloge interessanter zou maken en mogelijk de waarde zou kunnen vermeerderen. Dat een uurwerknummer aanwezig was, werd me bevestigd door de vorige eigenaar die ik met behulp van Zeeman opgespoord had. Hij verzekerde me dat het horloge inderdaad in twee richtingen kon worden opgewonden. Het nummer van het horloge wist hij niet exact meer, waarschijnlijk

310 of 311. Helaas is het op dit moment niet bekend waar het thans is, ook de huidige eigenaar is onbekend en is dus niet op de hoogte van dit onderzoek, hetgeen natuurlijk te betreuren is. Het zou fraai zijn als door deze publicatie ook dit horloge gefotografeerd en beschreven kan worden.

Collectie Schindler

In 2011 kon ik nog een horloge van Abraham Tappy verwerven, dit horloge was genummerd 296. Helaas bleek wel dat een groot deel van het datumwerk er uit was gesloopt.

Ongetwijfeld zullen er nog wel enkele andere uurwerken van Tappy bestaan. Zo zal het door Britten beschreven uurwerkje in een mahoniehouten kast zich vermoedelijk in Engeland bevinden.

Naspeuringen naar het door Nanne Ottema en Enrico Morpugo vernoemde Tappyorloge in de collectie Schindler Nijmegen hebben niets opgeleverd. De collectie Schindler was eigendom van Jacob en/of Petrus Schindler in Nijmegen. Vader Jacob

Schindler was horlogemaker te Nijmegen gevestigd in de Houtstraat 7. Zijn zoon Petrus nam deze zaak over, een precieze datum is niet bekend. Petrus is in 1862 geboren en in 1900 gehuwd. Mogelijk heeft hij een aantal jaren samen met zijn vader de zaak gedreven.

De collectie Schindler of een deel daarvan werd evenals het in twee richtingen opwindbare horloge van Dhr. Meijer tentoongesteld op de uurwerken-tentoonstelling in 1894 te Amsterdam. In opeenvolgende uitgaven van het tijdschrift Christiaan Huygens in 1894 wordt uitvoerig aandacht besteed aan deze tentoonstelling. Ook de ingezonden uurwerken van Schindler worden beschreven doch de naam Tappy komt hier niet voor. Het is echter niet ondenkbaar dat een van de thans bekende horloges ooit tot de collectie Schindler behoorde.

In de volgende uitgave van het tijdschrift wordt het horloge no. 312 van Abraham Tappy en het daarin gebruikte mechaniek uitvoerig beschreven.

- 1 G.H. Baillie, C. Clutton, en C.A. Ilbert, *Brittens old clocks and watches* (New York, 1956), p. 481.
- 2 E. Morpurgo, *Nederlandse klokken- en horlogemakers vanaf 1300* (Amsterdam, 1970); N. Ottema, **Geschiedenis van de Uurwerkmakerskunst in Friesland (Leeuwarden, 1948)**.
- 3 C. Peeters, *Hollandse horloges* (Zaandam, 2012), p. 286, 290 en 315.
- 4 *Christiaan Huygens. Vakblad voor uurwerkmakers*, XVIII, 21 maart 1908.
- 5 *Christiaan Huygens. Vakblad voor uurwerkmakers*, XVIII, 28 maart 1908.
- 6 Zeeuws Archief (ZA), Stadsarchief Veere (SAV), inv.nr. 36, dd. 20-09-1766.
- 7 ZA, SAV, inv.nr. 921, poortersboek 19 juni 1766-15 juli 1809.
- 8 ZA, SAV, inv.nr. 36, dd. 27-09-1766.
- 9 ZA, SAV, inv.nr. 36, dd. 13-12-1766.
- 10 ZA, SAV, inv.nr. 36, dd. 20-12-1766.
- 11 ZA, SAV, inv.nr. 36, dd. 27-12-1766.
- 12 ZA, SAV, inv.nr. 36, dd. 3-1-1767.
- 13 ZA, SAV, inv.nr. 37, dd. 25-06-1768.
- 14 ZA, Stadsarchief Goes (SAG), inv.nr. 1863, borgerboek, dd. 30 juli 1768.
- 15 ZA, SAG, inv.nr. 34, dd. 28-1-1769.
- 16 ZA, SAG, inv.nr. 921, dd. 1772.
- 17 ZA, Rechterlijk Archief Zeeland (RAZE), inv.nr. 716, aktenr. 606, dd. 10-4-1771.
- 18 ZA, RAZE, inv.nr. 716, aktenr. 621, dd. 24-6-1771.
- 19 ZA, SAV, inv.nr. 41, dd. 16-5-1772.
- 20 ZA, RAZE, inv.nr. 716, aktenr. 711, dd. 3-7-1772.
- 21 ZA, DTBL Goes Begraven, inv.nr. 24, september 1773.
- 22 ZA, RAZE, inv.nr. 717, aktenr. 988, dd. 13-3-1776.
- 23 ZA, Notulen weeskamer Goes 1 nov. 1776, inv.nr. 18W, fol. 75.
- 24 ZA, SAV, inv.nr. 4178, Brief stadsbestuur Veere aan justitie te Goes, dd. 13-7-1775.
- 25 ZA, Verzameling Aanwinsten, inv.nr. 1978.33, dd. 8-6-1810.
- 26 Website Zeeland in 1787.
- 27 ZA, Archief Rekenkamer Zeeland D, inv.nr. 45011 en ZA, DTBL Zierikzee 5B. Datum huwelijk: 26 oktober 1788.
- 28 www.schouwen-duiveland.nl, Weeskamer Zierikzee T - V. Datum: 1809; Overlijden Jane Adlard: www.zeeuwengezocht.nl, ZA, overlijdensacten, burgerlijke stand Zierikzee. Datum: 20 november 1818.
- 29 www.zeeuwengezocht.nl, Archief Rekenkamer Zeeland D 45021 en DTBL Zierikzee 5B.
- 30 www.schouwen-duiveland.nl, Weeskamer Zierikzee T - V.
- 31 ZA, Huwelijks Bijlagen huw. Zierikzee, 1825 acte nr. 15.
- 32 Huwelijks bijlagen huw. Jacobus Tappy, Aardenburg 1835. Datum: 17 juni 1826.